

Fogyatékosok iskolája

Tizenegy óra felé jár az idő és a tanítónő már fájlalja sérült gerincét. Visszaül a katedrára, maga elé mered és igyekszik megtalálni azt az ülő helyzetet, amelyet fájó gerince megkíván. A torka gyűjti a hangos beszéd és a finoman szállongó krétapor geunyét, a hangszálait külön-külön érzi meg az erőltető hangoskodásban. Szeme elé fehéren villogó fénypörnyét remeszti a villogó ideg, agyának jobboldalára súlyos nyomás nehezedik. Nem tud gondolkozni, csak mint vásári automatáknál a beidegzettség tudattalan megszokása, adja a fájó csatornára a reésegő szavakat.

— Te barom! — szakad ki belőle és újból hozzáfog megmagyarázni az összeadás és kivonás közti különbséget.

— Értsd meg végül! Hat dinárod volt és a cukor, amit vásároltál, öt dinárba került. Hát hány dinárod maradt, mire kikerültél az üzletből?

— Tizenegy, — válaszolja már nyolcadszor a hatalmas koponyájú gyerek és szemei örömtől csillannak meg, hogy sikerült megoldania a nehéz feladatot.

A tanítónő összeroskad. Érzi, hogy nincs már ereje hozzá. És sehonnaq semmi bátorítás, a sok ostoba gyerekszeméből sehol sem villan felé az értelem, sehol a fölény, a szellemi felsőbbtség mosolya. Hogy felkacagott volna az egész tanulóserég Jóska feleletére, a Jóska örömtől csillanó szempillantására, minden más osztályban. Hogyan csiholja ki a szellem szikráját a hibásak osztályában? Először van közöttük és sehogyan sem tud behatolni különös lelkivilágukba, groteszk egyéni logikájuk útvesztőjébe.

Talán különleges felkészültség, lélektani tudás kellene hozzá? Más különleges módszerek, más utakon haladás? A környezetük megismerése? Kis szociográfia, kis pszichológia? Nem követelték tőle. Egyszerű, szimpla tanító, akár a többi. Benne volna a hiba? De akkor nem helyezték volna ide a fogyatékosok osztályába. Nem benne, a gyerekben kell legyen a hiba.

— Te állat! *Egy*, érted, *egy*. Nem tizenegy. Egy dinárod marad. Vagy azt képzeled, a boltos visszaadja az öt dinárod és tán még öt dináros ráadással is tetézi?! A te szép szemedért?!

Várja az osztály kacagását. De sehol kacaj és sehol mosoly. Sehol az értelem felvillanása. Kialudt lámpások húnynak a nyitott szemekből, csukott agyakból. Nincs kulcsa hozzá! Vagy minden kulcsok elvesztek e gépezetekhez?! Mint a mindent elnyelő ködtengerből az uccai lámpák csillagszerűen elvágott, szigetelt nyirkos fényei, úgy fagyasztnak a megszokott meleg szémsimogatások helyén a kósza tekintetek.

— Hány dinárod marad Jóska?

— Tizenegy.

És újból felcsillan szemében az öröm. A tanítónő teljesen elveszti magát.

— Még vigyorogsz? Örülsz saját ostobaságodnak!

És már lesújtana a rettentően megüött koponyára, de valami

bizarr gondolat ötlük fel benne és lehervasztja karmozdulatát: üres, nincs benne agyvelő, megrepedhet! Nincs már ereje a küzdelemre.

— Mars a helyedre! Ne is lássalak többet!

Fáradt. Úgy érzi, egy szót többé ki nem préselhet gennyből dagadt torkán.

— Rajzolatok! Ki mit akar. Ki is festhetitek.

Egyenesen ül a katedrán. Így kívánja sérült gerince. Talán mégis benne a hiba? Talán van kulcsa a csukott szekrényeknek. És talán nem is üresek a szekrények. Csak épen rendezetlen a tartalmuk. Össze-vissza dobálta a különleges életük. Fellapozza az anyakönyvi lapokat. A Jóska lapját nézi. Tizenegy éves. Elrémül. Már gimnáziumba kell járjon. És itt van a második elemiben. Idegen nyelveket kell tanuljon. Persze, persze, itt is idegen nyelven tanul s csak az ő jóakarata, hogy anyanyelvén is vet neki pár magyarázó szót. De mit tanult eddig? Négy éven át tanulta a számok rendjét. Hogy egy után kettő és azután három... Alkoholt?

Leszáll a katedráról. Végigsétál a padok között. Jóska fejefölött kiegyenesedik. Lám, lám, Jóska virágokat fest, virágzó fát. Van látása, van képzelete. De a meglepetés belerándul fájó gerincébe.

— Mit csinálsz, te szerencsétlen? Zöld virágot, piros leveleket hol láttál?

A Jóska szemében felcsillan az öröm.

— Így szebb. És ilyen is.

Hirtelen gondolattal:

— Hívd be az anyád! Látni akarom.



Rokkant koldusasszony áll meg az asztala előtt. Zöld ujjasából kihullnak a piszkos könyökök, fejkendője alól fakó hajfürtök tapadnak a homlokra. Hatalmas bakkancsa kopog, mint esónakban, egyik részében húzódik meg benne a lába. Arca fakó, vértelen, elhalt bőre fityeg és kifejezéstelen, kialudt lámpások a szeméi.

— A Jóska? — mondja, — a Jóska, — és élet gyűl ki a szemében. — A Jóska az egyetlen örömem. Nem tudom, miért ver az isten a gyerekeimmel. De a Jóska, az az igazi gyerekem. A Jóska. Okos, értelmes. Nem csodálom, hogy miatta hívatott.

A tanítónő meglepetve veti fel szemét.

— A Jóska?

— Az. A szegény Feri, az hibás, szegény. Még nem beszél. Nyolc éves és nem beszél. Csak ül, megül egy helyben. És folyik a nyála. Még nem beszél.

A tanítónő hirtelen felveti a fejét a pálinkagőzre.

— Maga iszik.

— Hogy iszok? Iszok, iszok. Muszáj inni. Hogyne innék. Nincs fa, hát iszok. Kályha sincs az istállóban. Iszok. Kell. A meleg kell.

— A Jóskának is, a Ferinek is . . .

— Nekik is. Adok nekik is. Nem mostohák. A meleg kell. Az

nagyon kell. Fa nincs — iszunk. A pálinka kell. Meleget tart. A hideg istállóban.

— Istállóban lakik?

— Ott. Ott nincs nagy lakbér. Csak fúj be a szél. Beűjja a havat.

— Nem dolgozik?

— Ha felfogadnak. Nem szívesen fogadnak fel. Azt mondják, lopós vagyok. Hát nem mondom, lopok néha. Hogyne, lopok is. Ha kell. Mert már nem nagyon adnak munkát. Hogy lopok. Meg hogy nem vagyok étvágyos. Piszkos vagyok, meg tetves.

— És vannak tetvei?

— Tetveim? Azok vannak. Vannak, hogyne volnának. Kinek ne volnának. Nem mondom, azelőtt . . . Mert volt úgy, hogy megmosakodtam. Míg élt a férjem. Már — az első. Az első férjem. Mikor nála voltam.

— Meghalt?

— Meghalt? Biztosan. Biztosan meghalt.

— Nem tudja?

— Elhagyott. Régen. Csak a gyerekem, látja, azt tudnám, az meg van-e.

— Hát több is van még?

— Volt. Volt.

— Mennyi?

— Hát azt így . . . várjon csak . . . Pesten voltam eseléd. Ott volt egy . . . az úrtól. Azt kiadtam falura.

— Az úrtól?

— Attól. Nem hagyott békén, no. A naccsága meg kidobott.

— És azután?

— Összeálltunk. Egy katonával.

— Tőle is volt gyereke?

— Volt. Velünk volt. Aztán jött a háború. Elment. Dolgoztam. A gyereket ki kellett adjam.

— Volt még azután férje?

— Összeálltunk. Egy csavargóval. Koldultunk. Bécsben. A gyerekek a supában. Ott születtek. Ott voltak, míg mi jártunk. Hagytam nekik kenyeret. Pálinkásat. Hogy ne fázzanak.

— Hát hányan voltak?

— Hárman. Egy az emberrel valahol lemaradt. Mert elmaradt tőlem az emberem.

— Most egyedül van?

— Volt egy emberem. Nem törődött a gyerekekkel. Verte. Inkább vagyok magamba. Kerülködik itt-ott valami a gyerekeknek. Dolgozok. Vagy koldulok. Hogy lopó volnék? Hát itt-ott lopok.



A tanítónő végigsétált a padsorok között. Megállt a Jóska piros falevelei fölött. Mintha hirtelen ráhibázott volna, meglelte volna a kulcsot.

— Más, mint a valóság! Mást akar a valóságnál. Álmodni akar

a valóság helyére. Csak nem tudja. Mert valóságnak hiszi már magát az álmod. A vágy a valóság képében jelenik meg előtte.

Fájó gerincéhez egyenesedik és szinte önmagát megértve gondolja tovább:

— Pedig előbb valósággá kell tenni!

Lőrincz Péter

Süppedő talajon

Nagyobb folyók mentén gátakat húznak emberi életek, vagyionok biztosítása céljából. Az ember hosszú évezredek során megtanulta, hogy a tél elmúltával hatalmas víztömegek zúdulnak a lapályokra, s ha idejében nem történik gondoskodás, kész a szerencsétlenség. Kis vizek mentén nem volt szükség gátakra soha. A Krivaja szelíd patakocska, de a házakat mégsem lett volna szabad ideépíteni. Egy éve sincs, hogy itt jártunk ezen a helyen, akkor még nem épültek fel a viskók egészen. Ma romokban hevernek. Minden ház egy-egy nagyobb sárkupac, fagerendák, cserép és más törmelékek halmaza.

Az ember szívesen lakik meg a termékeny, vízben bő vidékeken. Már ős idők óta. Házaikat azonban mindig a magasabban fekvő helyekre építették. Az őskori ásatások is bizonyítják, hogy az ember már nagyon-nagyon régen tisztába jött a talajvizek ártalmas voltával. Tudta, hogy nem csak árvíz van, hanem az alúlról jövő, alattomos szivárgás is épp olyan rombolást vihet végbe, mint a mindent egy csapásra elsodró ár.

Amit tudtak már az őskorban, azt ne tudnák ma, a huszadik században, amikor a föld minden táján találkozhatni tudományos expedíciókkal, tudós geológusokkal, akik a talaj összetételét vizsgálják, ásványok után kutatnak és amikor az ember úgy olvas a földkéreg rétegeiből, mint egy nyitott, tisztánnyomott könyvből? Tudják, hogyne tudnák! De van ma valami, ami hatalmasabb minden tudásnál, ami felülkerekedik minden józan elgondolásnál: a szegénység. Ez üzte, kényszerítette ezeket az embereket ide, ebbe a mély árokba, ez húzta fel erre a nedves talajra a falakat, annak ellenére, hogy majdnem biztos volt az összeomlás.

Van azonban egy intézmény, amelynek feladata mindezen a bajokon segíteni a szegénységen, az elesettségen. Szociálpolitikának hívják ezt. Ennek a szociálpolitikának köszönhető, hogy a nincstelenek házhelyeket kaptak. Akinek nincs, annak a legkisebb földdarab is drága, nagy érték, vagyon. Hogyne kaptak volna rajta, ha mindjárt akkora volt is, mint egy jókora sírhely. A földet azonban egy feltétellel kapták: építeni kell rajta. És a szegény emberek adósságokba verték magukat, dolgoztak éjjel-nappal, hogy feledet húzzanak fejük fölé és hogy megőrizték azt a darabka földet.